

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1220

מסכת כתובות צ"ה-ק"א ♦ אבות ו', ו' - ו', י'

בס"ד, י"ד תשרי תשפ"ג

השבוע בגליון

- ♦ רוח שניתן לשליח - למי שייך?
- ♦ התחייבות ללא הגבלת זמן
- ♦ 'תנאים אחרונים' על מה ולמה?
- ♦ מדוע עורכים 'תנאים ראשונים'?

- ♦ תלמיד לא יתיר מנעלי רבו
- ♦ התבייש ושלה את פתרונו התשבץ על שם השכן...

- ♦ סוכת ההדסים
- ♦ מי מרוויח כשהדולר עולה?
- ♦ הפקידו שקלים ודולרים לעשיית עסקה בשותפות
- ♦ עבד כנעני והלכות תפילין, מה הקשר?

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

סוכת ההדסים

היה זה בשנת תרפ"ח, בעיירה קלויזנבורג שבהונגריה.
הרבי מצאנו ז"ל, נערץ ואהוב היה על כל מקהלות עם ישראל לגווניו. שמו יצא לתהילה בכל כנפי הארץ, בשל גדולתו בתורה שניכרה גם בספרים הרבים שהוציא לאור, מהם שו"ת דברי יציב, שפע חיים, בשל מפעל הש"ס העולמי, מאור פניו הנדיה, בית החולים שיסד, הקריה הנאמנה שהקים בנתניה, ועוד.
עוד בהיותו צעיר לימים, על כסא ממלכתו בקלויזנבורג העיירה, היה הרבי נערץ על סובביו, בהם תלמידי ישיבתו עליהם הרעיף את חיבתו כאב דואג לבניו האהובים. חיבתם של התלמידים לרובם האהוב גלשה על גדותיה, ובהתקרב חג הסוכות מצאה הערצה זו את ביטויה המוחשי בדמות מתנה מיוחדת במינה שהעניקו לו תלמידיו, שנמנו וגמרו כי במו ידיהם יעמלו להקים סוכה מפוארת עבור הרבי, יעטרה במיני פאר, יקטוה וישוו לה הוד והדר של מלכות.
ימים ארוכים עמלו בחורי החמד להקים את שלד הסוכה. לא סוכה רגילה היתה זו. דפנותיה מעץ משובח היו, ועליהן נחרטו ביד אומן פסוקים שונים ואיורים מרהיבי עין. משהושלם מבנה הסוכה, ערמו

דף צג/ב וכן שלשה שהטילו לכיס... כך הן חולקין
מי מרוויח כשהדולר עולה?

האם יתכן שאדם ירוויח מהאמרת ערכם של דולרים שאינם שלו?
מסתבר שיש אפשרות כזו.

הפקידו שקלים ודולרים לעשיית עסקה בשותפות: מעשה בשני אנשים שהחליטו לעשות עסקה יחד. לשם כך כל אחד מהם הביא כסף וריכזוהו יחד אצל שלישי כדי שכל אחד יזכה בממון חבירו לעניין הרווחים שיפיקו מן העסקה. האחד הביא מאה אלף שקלים ורעהו הביא עשרים וחמשה אלף דולרים. לבסוף העסקה לא יצאה אל הפועל וכשבאו ליטול כל אחד את כספו התעוררה השאלה הבאה:

הדולר עלה - לבעל השקלים חלק ברווח? בזמן בו הכסף היה מונח יחד, עלה ערכו של הדולר. בעת ההפקדה עשרים וחמש אלף דולר היו שווים מאה אלף שקלים, כי ערכו של הדולר היה ארבעה שקלים, ועתה כשבאו לחלק את הכסף בחזרה כבר היה ערכו ארבעה שקלים וחצי. הוי אומר, כיום עשרים וחמשה אלף הדולר שווים עוד שנים עשר וחצי אלף שקלים. כיצד יחלוקו? ובכן, אם מתחילה סיכמו ביניהם מהם רווחיו של כל אחד בכל מקרה, כך ינהגו. ברם, השותפים דן לא סיכמו ביניהם מאום, אלא שילשלו את הכסף לארנק אחד ותו לא.
גמרתנו פוסקת את דינם: "זה נוטל לפי מעותיו, וזה נוטל לפי מעותיו".

לכאורה הפירוש הפשוט הוא, כי כל אחד יקח את מעותיו וילך לביתו. כך לכאורה עולה מדברי הסמ"ע (ח"מ סימן קע"ו ס"ק ט"ז), המנמק את האמור בגמרתנו, שאילו היה הכסף בביתו של כל אחד מהם, המצב לא היה שונה, ונמצא שהטלת הכסף לכיס משותף אינה מעלה ואינה מורידה ולפיכך אין כל עילה שבעל השקלים יטול חלק בערך העודף של הדולרים.

ברם, הנתיבות המשפט (שם ס"ק י') מבהיר כי אין זו כוונת הגמרא, אלא כוונתה היא, שמאחר שלא ביצעו את העסקה, אזי כל אחד יטול **ברווחים** לפי החלק היחסי של השקעתו. כלומר, לו היו מבצעים את עסקתם, אזי חלקם ברווחיה היה שווה בשווה, כמבואר בגמרתנו שאם שניים עושים שותפות ואינם מסכמים ביניהם את חלקו של כל אחד, אזי הם חולקים שווה בשווה ברווחי השותפות אף על פי שאחד מהם השקיע בה יותר מחבירו. ברם, אומרת גמרתנו, כי כל עוד הכסף מונח כמות שהוא, אין עילה להעניק לבעל השקלים מחצית הרווח, אלא יטול רווח

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אביש פירר** ז"ל
 ב"ר משה מנחם ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשס"א
 ומרת **עדינה טובה** ע"ה
 ב"ר יעקב צבי הכהן ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשס"ח
תנצב"ה
 הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **אסתר גולדה כהנא** ע"ה
 ב"ר אלתר יעקב גייטל ויזל ז"ל
 נלב"ע י"ח בתשרי תשנ"ט
תנצב"ה

צעילוי נשמת

הר"ר **ישראל צבי הפטקה** ז"ל
 ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשל"ג
 וזוג' מרת **בלה** ע"ה
 ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה בתשרי תרפ"ט
תנצב"ה
 הונצחו ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ישעיהו יצחק בורנשטיין** ז"ל ב"ר חיים אליעזר ז"ל
 נלב"ע י"ט בתשרי תשס"ו **תנצב"ה**
 הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לפי חלקו בהשקעה. וכגון, אם בעל השקלים נתן חמישים אלף שקלים, ובעל הדולרים נתן עשרים וחמשה אלף דולרים, השווים מאה אלף שקלים בעת הניתנה, אזי זכאי בעל השקלים בשליש מהרווחים שהניבו הדולרים!

אמנם, יש אחרונים החולקים על דברי הנתבות מפני שהם מוכיחים כי כל עוד לא התחילו השותפים לעסוק בהשקעת הממון, אין לכל אחד מהם זכות כל שהיא בממונו של חברו (ראה במלואי משפט שם), ורק אם כבר עשו עיסקה בכסף המשותף, כגון קנו שור לחרישה, כמבואר בגמרתנו, אזי חולקים ברווחים.

דף צו/א לא אמרן אלא דלא מנח תפלין אבל מנח תפלין ל"ל בה

עבד כנעני והלכות תפילין, מה הקשר?

מסוגיינתו המפרטת הוראות לתלמיד בהנהגתו עם רבו, למד החתם סופר זצ"ל כיצד יש לנהוג ב...תפילין.

הא כיצד?

תלמיד לא יתיר מנעלי רבו: ובכן, בגמרתנו מבואר כי תלמיד אינו רשאי להתיר את מנעליו של רבו, כי זו פעולה עבדותית מובהקת וקיים חשש שהרואה את התלמיד עושה כך יחשוב כי הוא עבד כנעני (רש"י ד"ה חוץ). ברם, כשתפילין מונחות על התלמיד, רשאי הוא לחלוץ מנעלים לרבו כי איש לא יחשוד בו שהוא עבד.

בעלי התוספות תמהים על אתר (ד"ה אבל), הן במסכתנו למדנו (כח/ב) כי עבד כנעני יכול להניח תפילין! מדוע, איפוא, אם התלמיד חולץ מנעלי רבו בשעה שהוא לובש תפילין לא יבואו לטעות בו כי הוא עבד כנעני? בעלי התוספות מתרצים כי עבדים אינם מניחים תפילין כל היום אלא לשעה קלה, ולפיכך לא יבוא איש לטעות בתלמיד שהוא עבד.

השאלה המתבקשת היא, מדוע לא יבואו לטעות בתלמיד שהוא עבד? הן הרואים אותו יכולים לחשוב כי בדיוק כעת היא השעה בה הוא מניח תפילין!

החתם סופר (בחיזושי לסוגיינתו) מיישב את הדברים תוך כדי שהוא חוצב הלכה מסוגיינתו.

הלכה היא כי אדם שתפילין מונחות עליו אינו צריך להמנע מעשיית מלאכה, למעט מנשיאת זבל על ראשו (בבא מציעא קה/ב, משנה ברורה סימן מ"א ס"ק ג'). גם חליצת מנעל לזולת מותרת עם תפילין, שהרי גמרתנו אומרת שתלמיד רשאי לחלוץ מנעליו של רבו כשתפילין עליו (מאסף לכל המחנות סימן מ"ג ס"ק י"ט). ברם, מחדש החתם סופר, כי היתר זה מתייחס אך ורק לגבי אדם המניח תפילין כל היום, או-אז, עשיית מלאכה עם התפילין אינה גנאי ובזיון. אולם, אדם המניח תפילין לזמן קצר במשך היום, אינו רשאי לעשות מלאכה באותו זמן כי בזיון וגנאי הוא לתפילין שבדיוק בשעה שלובשן הרי הוא עושה מלאכה.

זהו, איפוא, הפתרון לדברי סוגיינתו. עבד כנעני לובש תפילין לזמן קצר במשך היום, ולפיכך אינו רשאי לחלוץ מנעליו של אדונו בזמן זה. מעתה, הרואה את התלמיד חולץ מנעלים לרבו כשתפילין עליו, אינו טועה בו שעבד כנעני הוא, שהרי עבד כנעני אינו רשאי לחלוץ מנעלי רבו כשתפילין עליו, רק התלמיד, המניח תפילין כל היום, כמנהגם בימים ההם, רשאי לעשות כן.

דף צח/ב רבי יוסי אומר חולקין

התבייש ושלח את פתרונו התשבץ על שם השכן...

מעשה ביהודי שמצא לעצמו תחביב בפתרון חידות ותשבצים. בתוך תוכו היה גא בכישוריו שהביאוהו עד הלום, אך בפני אחרים בוש לחשוף את תחביבו. קורה.

באחת הפעמים בהן פתר תשבץ מסובך, צדה את עינו שורה בולטת בתחתית הדף המבשרת על פרס יוקרתי שיוגלל בין הפותרים נכונה. זה זמן רב כבר חשק במוצר שהובטח והחליט כי זאת הפעם ישתתף בהגדלה. אך הוא לא היה מסוגל לחשוב על כך שבעוד שבועיים שמו יתנוסס על גבי העיתון כזוכה בפרס לפתרון תשבץ... כמובחן לפתרונות הוא הגה רעיון מעניין - בשם השולח הוא רשם את שמו של שכנו... והשכן זכה.

השכן הכיר מקרוב את אפיו של פותר התשבצים והבין מייד את שאירע ובינו לבין עצמו חשב, כי לפחות זכה בפרס נאה. ברם, פותר התשבצים תבע לקבל לידיו את הפרס שהרי הוא שפתר את התשבץ.

הבה נפתח את גמרתנו.

רווח שניתן לשליח - למי שייך? סוגיינתו דנה ברווח שהגיע לידי שליח. ראובן שלח את שמעון לרכוש עבורו דבר-מה והמוכר נתן לשליח תוספת בנדיבות לבו. למי שייכת התוספת? הגמרא מביאה את דעת רבי יוסי שהשליח והמשלח חולקים ביניהם בתוספת. מה טעם? נחלקו ראשונים

הבחורים אלפי הדסים ירוקים וריחניים בחצר ביתו של הרבי, ובסבלנות רבתי הניחום באהבה על גג הסוכה, הדס אחר הדס, עד שעלי ההדס הקטנים שנדחסו זה לצד זה יצרו מרקם מדהים ביופיו, שכיסה את סוכתו של הרבי והשלים את יופיה ואת הדרה של הסוכה.

משוהשולמה המלאכה ניגשו בחורים נוספים שעמלו על קישוטי הסוכה והחלו לתלות את יצירותיהם משוובות הלב בכל זוויות הסוכה. תשעים ואחד תפוחים בשלים, אדומים, צהובים וירקרקים נתלו בגג הסוכה, כגימטריה של המילה "סוכה" - 91, ולא באו נערי התשחורת על סיפוקם עד שחוררו נקב זעיר בביצים חיות, ורקנו את תוכנו וציירו עליהן דמויות מרהיבות של ציפורי שיר אותן תלו בסוכה, זכר לנאמר ב"יוצרות" בשחרית יום ב' של ראש השנה, "כציפורים עפות כן יגן ה' צבאות". כאשר נתלתה דמות הציפור האחרונה, הביטו הבחורים בסוכה שהקימו לרובם, וידוע ידעו כי סוכה יפה הימנה לא יראו לעולם. ראויה היתה סוכה שכזו לרבי שכזה, וראוי היה רבי שכזה לסוכה שכזו. ריח ההדסים, התפוחים, הרימונים ושאר הפירות הנאים שקישטו את הסוכה פשט בחללה, אפף את דפנותיה המסולאות בפז והתמזג עם ציפורי הביצים הלבנבנות שנעו ממרום שבתן, והיתה הסוכה מעין בבואה של גן עדן תחתון.

משפחות משפחות נהרו מכל קצווי העיירה לחזות בפלא המרהיב, ואף הערלים הציצו בריאה מהולה בהתפעלות בבית המפואר שהקימו היהודים לשבעה ימים בלבד.

רבי קדוש לחסידים קדושים היה הרבי מצאנז. שרידי העיירה שחים בהתרגשות על אודות הילינות שניתלו בעלות השחר של שמחת תורה על חלונות בית הכנסת. לכשנשאלים הם על שום מה? הם מניפים את ידם באוויר בתנועת ביטול, כאומרים "מה אתם מבינים?". לאחר מכן הם מתרצים במין טוב לב קלויזנבורגאי, עוצמים את עיניהם בסילודין ומספרים בחרדת קודש על אבותיהם, אחיהם וסביהם שהיו מרקדים בליל שמחת תורה כל הלילה, כשספרי תורה בזרועותיהם, רגליהם מתרוממות טפח מעל הקרקע, ולבם בשמי רום. הרבי אחוז היה שרעפי קודש ובית המדרש התמלא בשירת יהודים תמימים לבוואם על התורה שתן להם.

שוב ושוב היו החסידים הנלהבים, נער וזקן, פשוטי עם ונגידים, שואבי מים וגבאי הרבי, מזמרים בגרונם, חוזרים ושובים על אותה מנגינה יפהפיה ומרגשת שקיבלה משמעות שונה בכל פעם. תחילה היו מזמרים אותה באיטיות, במין ערגה והתרפקות רוחנית, שבכוחה לנתק את כבלי החולין שעוצרים את הנשמה מהמריא אל על. אט אט התפשטה בלב המנגינה, שמלחינה השכיל להתאימה לפירוש המילים, ולפתע, מבלי משים, הרימו הכל את רגליהם, הגבירו את הקצב ועלתה שמחתם השמימה.

"נו", פוקח ישיש צנזאי את עיניו, "עכשיו אתה מביין בשעה כזו, הבוקר מתחיל להפציע ולרמוז לנו שהשעות נוקפות ויש לסיים את ההקפות. מי מסוגל להפרד מקדושה שכזו? משמחה המרוממת את הנפש? איש אינו מוכן! החלונות כוסו והזמרה נמשכה עוד זמן רב!"

משכך הם פני החגים בעיירה קדושה זו, ברור מאליו, איפוא, כי בלילו הראשון של חג הסוכות, בתום ה"טיש", ישב הרבי זצ"ל בסוכתו המפוארת ולמד בהתפעלות בתורה הקדושה, תוך שהוא מכין את עצמו לבוקרו של יום. עם שחר של יום טוב ראשון של חג, יזכו הוא וקהל עדתו לקיים את מצוות נטילת ארבעת המינים על אחרונם מהודר שנשלח מארץ ישראל, על הדסים משולשים מהודרים, ועל לולב זקוף וגאה שנשלח על ידי גביר פולני, ממעריצי הרבי. רכן הרבי על גמרתו מול האש העוליה שבערה בתנור שדאגו חסידיו להתקין בסוכתו, כדי להמעט במקצת מן הקור העז ששרר בחוצות, וקולו הערב מילא את חלל סוכתו היפה.

אותה שעה, קפאו ציפורי הביצים הלבנבנות על מקומן, תשעים ואחד התפוחים לא נעו אף לא

כמלא נימה, וכיפת כוכבים כחולים נצפתה בעד עלי ההדס הירקרקים שהפיצו את ריחם העדין. **שכן** ירא שמים היה לו לרבי: דלת מול דלת, באותה חצר, דר הרה"ח ר' אליהו דויטש ז"ל. כשכן, נהנה ר' אליהו מיחסי קירבה מיוחדים עם רבו הנערץ. מידי פעם, היה ר' אליהו מציץ בביתו של הרבי, שמא ניתן לסייע בדבר כלשהו, מאחר שהרבי עצמו שקוע היה בעבודת הקודש, ולא חש במחסור זה או אחר שנתרגש עליו.

ר' אליהו האוהב והדואג עמד לעלות על יצועו בסוכתו הקטנה, ובטרם אמירת קריאת שמע שעל המיטה, חבש ר' אליהו את פוזמקאותיו, העטה עליו את מעילו העליון וכנס אל הסוכה המופלאה. חרש חרש פסע ר' אליהו סביבות הרבי שהגה בתלמודו, ודרש בשלמו. הרבי, ששקוע היה בסוגיה עמוקה, הרעיף חיוך של חיבה על ר' אליהו ושב ללימודו.

חזר ר' אליהו לסוכתו, הרבי לגמרתו, ומלאך האש נפנה למלאכתו. התנור הפיץ חום רב ולפתע ניצתה אחת מדפנות הסוכה, אשר הפכה למאכלת אש, ותוך רגעים מספר גרפה עמה את אחיותיה למדורת ענק.

כה שקוע היה הרבי בלימודו, עד שלא שם לב ללהבות האש שאפפוהו מכל עבר. מחשבתו ומעייניו נתונים היו בעולמות אחרים, שהאש וכוחות הטבע אינם יכולים להם. כמעט ליחכה האש את גמרתו של הרבי, שחילץ את עצמו מן האש ברגע האחרון, אחר שאחד ממשמשי הבחין במתרחש. כשהשטריימל בידו נמלט הרבי והתיר מאחוריו את סוכתו הבווערת, על ציפוריה, תפוחיה והדסיה המפוייחים. זכר לא נותר ממנה. עוד שעה ארוכה, סיפר ר' אליהו לימים, בערה הסוכה, עד שה"שייגיצים" של העיירה כיבו את השריפה.

הרה"ג ר' אברהם משה דויטש, אשר שמע סיפור זה מאביו ר' אליהו, חוזר ושונה מעשה זה לבני משפחתו בכל שנה, תוך שהוא מציין בגאווה, כי באותה שנה שהה הרבי בסוכתם הדלה, עד שהוקמה סוכתו הנופלת, תוך שהוא מוסיף ומדגיש

בדבר. רש"י (ד"ה שיש) מפרש, כי מפני שיש ספק למי התכוון המוכר לתת את התוספת, עליהם לחלוק בה, ועמו הסכים הרמב"ן (בשו"ת המיוחסות סימן ס'). אולם הר"ף (נז/ב מדפי הרי"ף) והרא"ש (פרק י"א סימן ט"ו) נימקו הלכה זו בתקנת חכמים מיוחדת; שורת הדין קובעת שהתוספת שייכת לשליח בלבד, אך מאחר שסוף סוף רווח זה נתגלגל לידי על ידי כספו של המשלח, תקנו חז"ל שיחלוק בו עם המשלח.

ההבדל בין הנימוקים מניב השלכה הלכתית ברורה: אם המוכר אמר מפורשות כי תוספת זו מיועדת לשליח. לפי רש"י ודאי שרק הוא יטלנה, שהרי במקרה זה אין כל ספק. אולם, לפי הר"ף והרא"ש עדיין על השליח לחלוק עם המשלח בתוספת, כי באמצעות כספו היא התגלגלה לידיו (ר"ן כאן, ומובא בסמ"ע ובש"ך סימן קפ"ב סעיף ו').

הכל מודים כי כאשר המוכר אמר מפורשות כי התוספת מיועדת עבור המשלח, אין השליח זוכה במאום (קצות החושן שם ס"ק ז').

מעתה, לכאורה, אין כל צדק בטענת השכן שהפרס ניתן על שמו, מפני שוודאי כוונת עורכי ההגדרה לזכות את הפרס לפותר התשבץ, ואין בנמצא תקנת חכמים המקנה חלק ברווח לאדם שהשתמשו בשמו, כי אם לאדם שנשלח על ידי בעל המעות.

עם זאת, בספר 'אביאסף', לאחד מראשוני אשכנז נאמר [ספר זה אינו מצוי בידינו כיום, אך הוא מצוטט בידי הראשונים, במרכזי ובהגהות אשרי בסוגייתנו], כי חכמים תקנו שהשליח והמשלח יחלקו בתוספת מפני שסוף סוף רווח זה בא על ידי שניהם ואנו אומרים כי מזל שניהם גרם לה (ועיין בקצות החושן שם ס"ק ח' מה שביאר על פי זה). לאור סברא זו יש מקום לדון, שמכיוון ששמו של השכן הוא זה שעלה בגורל, הרי שאף מזלו גרם לזכייה ועל שני השכנים לחלוק בה.

[עם זאת יותר מסתבר כי אין אומרים 'מזלו גרם' אלא כאשר עשה בפועל או שישנה הוכחה ששמו היה גם גורם לזכייה זו. במקרה שלפנינו השכן לא עשה דבר, ושמו בלבד נכרך בזכייה, ואין לחדש ולומר שמזלו גרם. משפטי התורה חלק א' סימן ס"ז].

דף קא/ב הנושא את האשה ופסקה עמו

התחייבות ללא הגבלת זמן

"יש אומרים, דהמקבל עליו לזון חבירו סתם, כל ימי חייו או כל זמן שצריך משמע". הלכה זו מביאים הבית יוסף (אהע"ז סימן קי"ד) והרמ"א (חו"מ סימן סימן סעיף ג') בשם הראשונים.

הש"ך (חו"מ שם ס"ק ט"ו) והסמ"ע (שם ס"ק ט"ו) מסבירים כי כוונת הדברים היא, שאם אדם התחייב לזון את חבירו ואותה שעה היה חבירו זקוק לסיוע, הרי ההתחייבות תקפה רק כל עוד חבירו אכן נזקק לבריות ואינו יכול להתפרנס מכספו. ברם, אם התחייבות זו נעשתה בשעה שחבירו היה יכול לפרנס את עצמו, הרי היא תקפה לעולם [הסמ"ע מסיים "וצריך עיון", אם זו אכן כוונתם].

התחייבות אינה פגה בהשתנות התנאים: הט"ז (חו"מ שם) תמה על אתר, הן פסק הלכה זה סותר למשנה מפורשת! השבוע אנו למדים: "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה חמש שנים. ניסת, הבעל נותן לה מזונות והן נותנים לה דמי מזונות". מדובר על אשה שנישאת בזיווג שני ולה בת מנישואיה הקודמים. בהסכם הנישואין בעלה התחייב לזון את בתה למשך חמש שנים ובתוך תקופה זו הבת התחנתה וכלכלתה כבר מוטלת על בעלה. בכל זאת פוסקת המשנה כי היא תוסיף לקבל דמי כלכלה גם מבעל אמה! הרי לנו התחייבות שנעשתה בעת שהבת היתה זקוקה לפרנסה מאחרים, ובכל זאת התחייבות זו אינה פגה לאחר שנישאה ופרנסתה הוטלה על בעלה!

הט"ז נותר ב"צריך עיון", אולם המגיה לט"ז, הלא הוא החכם צבי שהגיה את ספרו וכתב הערות לכל ארכו, מיישב תמיהה זו בשני דרכים, כלהלן.

ההבדל בין התחייבות לתקופה קצובה להתחייבות בלתי מוגבלת: יש להבדיל בין אדם שהתחייב לזון את הזולת לתקופה קצובה, לבין אדם שהתחייב לזונו כל ימי חייו. הדעת נותנת, כי התחייבות לתקופה קצובה אינה מותנית במצבו הכלכלי של המקבל, כי לו רצה המתחייב להגביל את התחייבותו ולהתנותה במצבו של המקבל, היה עליו לומר זאת. משלא עשה כך, תקפה התחייבותו לאורך כל התקופה. ברם, כאשר אדם מתחייב לזון את חבירו לכל ימי חייו, אדרבה, סביר להניח שאין כוונתו לפרנסו כל חייו גם אם יעשיר וירבה ממון, ואנו אומדים בדעתו כי כוונתו היתה לזונו כל חייו בתנאי שהלה יזדקק לכך.

ההבדל בין התחייבות שמקורה בהסכם להתחייבות גרידא: הבדל נוסף קיים בין המקרים, והוא, שיש להבחין בין התחייבות ממונית שמקורה בהסכם בין שני צדדים, לבין התחייבות ממונית שכל עיקרה נתינה לזולת. משנתנו עוסקת בהסכם שבין שני אנשים, בין הבעל לבין אשתו, היא מוכנה להנשא לו בתנאי שיתחייב כך וכך. התחייבות ממונית זו אינה מותנית במאום, כפי שהחייב כסף

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו. בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וחוכים בסיפוק רוחני עצום!

קבע עיתים ללימוד < 3029 * עכשיו >

חודש ראשון התנסות חינם

לחברו אינו נפטר מתשלום אם חברו העשיר. ברם, כאשר אדם מתחייב לחברו לזנונו בלא קבלת תמורה כל שהיא, אלא בנדיבות לבו הוא מתחייב לדבר, ניתן לקבוע את גבולות ההתחייבות על פי אמדן דעת, שלא התכוון לממן את חברו אם הלה מסוגל לפרנס את עצמו [החכם צבי כותב בסוף דבריו, כי גם החילוק הראשון לבדו נכון להלכה].

דף קב/ב הן הן הדברים הנקנים באמירה **'תנאים אחרונים' על מה ולמה?**

בעת שנערך שידוך, נהוג לכתוב 'תנאים' בהם הצדדים כותבים את התחייבויותיהם הממוניות זה לזה. מתברר כי יש שנהגו לכתוב את ה'תנאים' פעמיים! פעם אחת בעת סיכום השידוך ופעם נוספת סמוך לחופה, הללו היו מכונים "תנאים ראשונים" ו"תנאים אחרונים".
כפל זה על שום מה?

האם אפשר להתחייב 'לתת'? כבר הרמ"א נזקק לכך (חו"מ סימן רמ"ה ואה"ע"ז סימן נ"א) והוא מבאר, כי בעת השידוך נוסח התנאים הוא שהצדדים מתחייבים **לתת** כך וכך. התחייבות זו מעוררת מבחינה הלכתית, שכן מקובלנו כי אדם המתחייב לחברו שיתן לו מתנה וכותב זאת בשטר, התחייבותו אינה חלה: "אם כתב בשטר אתנו לו, אף על פי שהעידו עליו העדים - לא זכה המקבל" (שולחן ערוך שם). אדם יכול להתחייב ממון כגון בכתבת שטר "אני חייב/מתחייב לפלוני כך וכך"; אך התחייבות לתת בעתיד אינה תקפה, לפי שהמקבל לא זכה במאומה.

אמנם, יש פוסקים הסוברים כי אם התחייבות זו נעשתה בצירוף עם מעשה קניין מחייב [המתחייב קונה חפץ כל שהוא של המקבל, או של אדם אחר הנותנו עבור המקבל, ובכך יש 'קניין סודר' על התחייבותו. לפיכך בעת הסכם 'תנאים' כל צד קונה מטפחת השייכת לעדים המזכים אותו לצד השני], אך יש פוסקים הסוברים כי גם קניין אינו מועיל להתחייבות של אדם לתת מתנה בעתיד. לפיכך, מסביר הרמ"א, נהגו לעשות 'תנאים אחרונים' סמוך לחופה.

מדוע עורכים 'תנאים ראשונים'? בטרם נברר מדוע התנאים האחרונים טובים יותר מן הראשונים, מזדקרת מאליה שאלה סקרנית: אם יודעים ש'תנאים ראשונים' אינם תקפים, מדוע עורכים אותם? ובכן, הסמ"ע (שם, ס"ק ד) מסביר, כי הצדדים אינם חפצים להתחייב באמת בשלב זה אלא להצהיר על כוונותיהם, ורק לאחר שחלפה התקופה שבין סיכום השידוך לחתונה והחתן והכלה עומדים להנשא, הרי הם מתחייבים לפני החופה.

'תנאים אחרונים' בנוסח אחר: במה אכן עדיפים ה'תנאים אחרונים'? יש מבארים כי 'תנאים' אלה לא נכתבו בנוסח "מתחייב לתת" אלא "מתחייב", כלומר, כעת הצדדים אכן מתחייבים ממון זה לזה (סמ"ע שם).

אולם, פוסקים אחרים נוקטים, כי גם אם נוסח ה'תנאים אחרונים' יהיה זהה לאלה הראשונים - הוא תקף. מדוע ולמה? לשם כך עלינו ללמוד שורות אחדות בגמרתנו.

בסוגייתנו מבואר, כי ההתחייבויות ההדדיות הנערכות בין צד החתן לבין צד הכלה תקפות גם בלא קניין: "כמה אתה נותן לבנך? כך וכך! כמה אתה נותן לבתך? כך וכך! עמדו וקדשו - הן הן הדברים הנקנים באמירה". טעם הדבר, לפי שבשעה גדולה זו, עת הצדדים שמחים ומאושרים על שזכו להשיא את צאצאיהם, הרי הם גומרים בדעתם ומתחייבים באותו תוקף כאילו היו עושים קניין. אין צורך בקניין. לפיכך, גם אם נכתב ב'תנאים אחרונים' "אתן" - הרי הם תקפים. גמירות הדעת המאושרת מחפה על כל חסרון וההתחייבויות חלות (ראה מהריט"ץ סימן ר"ג, שופריה דיעקב סימן י"ד, מקנה קו"א לשולחן ערוך סימן נ"א, ואוצר הפוסקים סימן נ"א ס"ק כ"ג, עצי ארזים סימן נ"א ס"ק י').

המתחייב לתת בעתיד חפץ, מורה שאינו מתכוון באמת: טיעון אחר לעריכת 'תנאים אחרונים' כותב בעל משיבת נפש (סימן ע), מובא באוצר הפוסקים שם ס"ק כ"ד). לדעתו ה'תנאים ראשונים' מועילים וחלים אף על פי שנאמרו בלשון "אתן", מפני שרק המתחייב לתת בעתיד **חפץ מסויים**, מורה בכך כי כוונתו אינה שלמה, כי מדוע אינו נותנו כעת? ברם, המתחייב לתת ממון, הן אינו מתכוון לממון מסויים דווקא והרי זו כהתחייבות ממון רגילה. ומכל מקום נהגו לעשות 'תנאים אחרונים' כדי... שאחד מהצדדים לא יטען שכבר מילא אחר התחייבותו. לפיכך סמוך לנישואין שבים ועורכים 'תנאים'.

לבני משפחתו את התמדתו המופלאה של הרבי שלא חש במאום טרם אחזה האש בשולחנו. ואנו מספרים זאת, הן משום כל אלו, והן משום שבתקופה זו יאה וראוי לזכור, שאבותינו בעיירותיהם הדלות, בדחקותם הנוראה, נאחזו ונתפסו בתורתנו הקדושה, רקדו עמה בכל לב וישו עמה בכל מאודם. כי היא לנו עוז ואורה. חג שמח.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף צו/א כל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד

חיבור לרב

מבאר המהר"ל: כאשר התלמיד משמש את הרב הוא מוסיף בעצמו חיבה אל הרב, ובכך הוא מתחבר אליו יותר. אין לך חסד גדול יותר לתלמיד, מלהצטרף ולהתחבר אל רבו! (חידושי אגדות).

דף צו/א כל המונע תלמידו מלשמשו... אף פורק ממנו יראת שמים

הזדמנות לרכוש יראת שמים

בעל הפנים יפות דן בשאלה, מדוע לא עשה משה רבינו ע"ה את המשכן בעצמו? הרי "מצווה בו יותר במשלוחו"!

לאחר שהוא מעלה ישובים שונים ודוחה אותם, הוא בא לישוב זה: מפני האמור כאן ששימוש של תלמיד לרב הוא חסד גדול, שהוא מעניק לו יראת שמים, נתן משה לישראל את מלאכת הבנייה; כל כוונתו של משה היתה לקרב את ישראל ליראת שמים - "מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה" - ועתה נקרתה ההזדמנות לידו! (פנים יפות, תרומה).

דף צח/ב תוד"ה אמר רב פפא וכו' שאל רבי יעקב ישראל את רבינו תם

האמנם שני שמות?

אם בזמננו מצויים רבים שלהם שני שמות ויותר, הרי שלא נודע הדבר בימים קדמונים, ואין אנו מכירים כמעט מי מהראשונים שלו שני שמות (להוציא אלה שנקראו בשם בן שתי מילים כמו 'יום טוב').

יוצא מן הכלל הוא רבי יעקב ישראל הנזכר כאן בתוספות. יש משערים שאף הוא שמו היה יעקב בלבד, ונתכנה גם ישראל על מנת שלא יוחלף באחרים ששם יעקב. ואכן באחת מתשובותיו הוא חותם יעקב בר יוסף ישראל (ראה בספר הישר, חלק השו"ת, סימן נ"ג הערה ב' וסימן נ"ד הערה י"א).

לעילוי נשמת

מרת **צינה פלוק** ע"ה

ב"ר אברהם הכהן ז"ל

נלב"ע י"ז בתשרי ב' דחומה"ס תשל"ט

תנצב"ה

הנוצחה ע"י בנה ידידנו

הר"ר **אברהם פלוק** ומשפ' שיחיו - תל אביב

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת
הר"ר **יקותיאל יהודה (ג'ייקובס)** ז"ל
ב"ר מנשה הי"ד נלב"ע ט"ו בתשרי תשס"ו **תנצב"ה**
הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

